

RADOVI Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti	2	383—404	3 slike 4 tabele	Varaždin 1988.
--	---	---------	---------------------	-------------------

UDK 911(497.13)

Izvorni znanstveni rad
Original Scientific Paper

BOŽENA FILIPAN

RAZVOJNI PUT GEOGRAFSKOG IMENA VARAŽDINSKE TOPLICE

uz 373. godišnjicu zapisa narodnog imena VARAŽDINSKE TOPLICE

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE PLACE NAME VARAŽDINSKE TOPLICE

On the basis of archival materials, cartographic and bibliographic sources, this paper traces the course of development of the place-name VARAŽDINSKE TOPLICE and discusses the possible factors that influenced its development.

In addition to the traditional forms TOPLICA and TOPLICE, and the latinized variant TOPLIKA, syntagmatic forms with Latin and German spellings appeared as far back as the sixteenth century. The first recorded mention of the Croatian place-name TOPLICE VARAŽDINSKE, as far as the present author was able to ascertain, dates from the year 1614; in that form it also appears in the »Repertorium locorum« at the beginning of the nineteenth century. Although more contemporary syntagmatic forms with the modifier »Varaždinske« were current in technical literature by the beginning of the eighteenth century, their use in cartography is connected with the critical preparation of regional-political and military topographic maps. The contemporary form VARAŽDINSKE TOPLICE became standard only after the territorial-political reorganization of the County of Varaždin and the establishment of the District of Novi Marof, which included the Administrative Municipality of Varaždinske Toplice as a constituent part.

UVOD

VARAŽDINSKE TOPLICE, jedno od naših najstarijih naselja i kupališnih lječilišta, zahvaljuju svoj životni i povijesni kontinuitet prirodnim termalnim vrelima. Njihovo značenje za čovjeka odrazilo se i trajno zadržalo u imenu naselja i današnjeg lječilišnog mjesta Varaždinske Toplice.

Kukuljevićeva 2, YU — 4223 Varaždinske Toplice.

Poznato je da su toponimi značajan izvor za proučavanje nacionalne i kulturne povijesti naroda i evolucije jezika. Vredniji su tim više što su stariji, jer takvi ukazuju na razloge njihove pojavnosti u davnini kao i na različite utjecaje u procesu njihova razvoja. Osim toga, toponimi su vrlo značajni i za geografiju, posebno pak oni koji su kao opći geografski pojmovi bili primijenjeni na određena područja, zbog toga što su u njima ostale sačuvane prirodne i povijesne posebnosti toga kraja. Za gospodarsku geografiju od osobitog su značenja oni toponimi u kojima se ogleda životno i gospodarsko značenje geografskog lokaliteta u određenom vremenu. Ništa manje nije zanimljiva pojava ugasnuća, ili pak njihove evolucije u neki drugi oblik, kao ogledala društvenog, gospodarskog pa i političkog zbivanja na stanovitom području.

Toponim **TOPLICE** javlja se u našoj zemlji na područjima s toplim prirodnim vodama, a njegova teritorijalna rasprostranjenost dokazuje općeslavensko porijeklo još iz vremena doseljenja naših naroda u te krajeve. Najčešće je ono zemljopisno ime geografskih objekata, pa je kao takvo značajan oronim i/ili hidronim toga područja, a vrlo je često i određenica u imenu kupališnog mjesta. Sačuvani arhivski spisi kao i kartografski zapisi pokazuju da su u srednjemu vijeku ime **TOPLICA** nosila i neka današnja kupališna mjesta, kao što su: Topusko, Daruvar, naselje kraj Stubice, kao i Varaždinske Toplice. Neki su od tih toponima evoluirali u druge oblike, drugima se izgubio trag, a treći su primili atribut geografske pripadnosti. Ovoj posljednjoj grupi pripada i toponim **Varaždinske Toplice**. Ovo mjesto nalazi se 15 km jugoistočno od Varaždina, a od Zagreba ga dijeli 70 km. Naselje se lepezasto širi južnim obroncima i podnožjem Topličke gore u sjeverozapadnom dijelu Topličko-tuhovečkog polja slikovite Bednjanske kotline. Nju okružuju sa sjevera luk **Varaždinsko-topličkoga gorja**, a s juga prema istoku pruža se **Kalnička gromada** s nizom svojih sjevernih vrhunaca i nižih pošumljenih bregova, tako da se njihovi izdanci sastaju na mjestima ulaza i izlaza rijeke **Bednje**. U središnjem vrelnom području, na 203. m nadmorske visine, izbija glavno termalno vrelo. Iznimno povoljan položaj na raskrsnici negdašnjih prometnica, u zaštićenoj kotlini s ljekovitim termalnim izvorima, uvjetovao je životni slijed ljudi još od suvremenika krapinskog pračovjeka pa sve do naših dana.

Najstarije poznato ime naselja jest ime rimskog kupališta **AQUAE IASAE**.¹ Ono dokazuje da je to kupalište nastavilo tradiciju ilirskog plemena **Jasa**. Kako ime tog plemena upravo znači »posjednik toplih vrela«² ili »Topličanac«, ono i u sintagmi antičkog imena mjesta potvrđuje značenje termalnih voda za život tadašnjih stanovnika. Antičko ime naselja javlja se u više grafičkih i semantičkih oblika s određenicom **AQUAE** ili **THERMAE**. U doba velike seobe naroda nestalo je kupalište i naselje. Nije poznato kada je obnovljeno, ali njegovo narodno ime **TOPLICA** svjedoči da su ga tako nazvali doseljeni Hrvati po tamošnjim toplim vrelima.

Tablica 1. Pregled grafijskih oblika toponima Varaždinske Toplice. Izvor: br. 1 — arhivska dokumentacija

R. b. dok.	Stoljeće	Godina	Toponim — grafijski oblik	Etnik	Ktetik	Oronim/hidronim	Opaska
1.	XII.	1181.	Toplissa (predium)				darovnica — potvrda
Σ oblika 1							
2.	XIII.	1217.	Topliza (terra)				darovnica
3.		1225.	Toplica (circa)				
4.		1237.	Toplicha				
5.		1248.	Thoplica				
6.		1252.	Toplucha (terra)				
Σ 5							
1.	XIV.	1334.	Thoplica (in Thoplica — Toplica (ad ecclesiam de Toplica))				sjedište crkv. župe
2.		1336.	Thoplica				
3.		1376.	Thoplicza		Oppidi Thoplicensis		sajmeni privilegij
Σ 3							
1.	XV.	1420.	Thoplica Tuplicha (oppidum nostrum)				kaptolski privilegij trgovište
2.		1456.	Thoplica (provintia Thoplicensi, oppido nostro)			Fluvio toplicea	
3.		1457.	Thoplica				
4.		1465.	Trgovišće				dio Toplica (?)
5.		1469.	Thoplica (oppidum nos.)		Provin. thoplicensi		
6.		1472.	Thoplika				
7.		1477.	Toplica				
8.		1483.	Toplizza				
9.		1484.	Thoplica				
10.		1485.	Toplica		... oppidinos. thoplicensis provincie thoplicensis	Fluvio toplichal	
11.		1487.	Thoplica				
12.		1497.	Thoplica				
13.		1500.	Thoplicza				
14.		(cca)	Trgovišće				dio Toplica (?)
Σ 7							
1.	XVI.	1507.	Thoplycza (oppidum)		Prov. Thoplic.		
2.		1512.	Thoplice				
3.		1513.	Thoplicza (oppidum)				
4.		1516.	Trgovišće				dio Toplica (?)
5.		1517.	Toplica				
6.		1540.	Thoplicza (oppidum)				
7.		1543.	Thoplycha				
8.		1548.	Thoplicza (oppidum)		span thoplicensis		
9.		1553.	Thoplicza				
10.		1554.	Thoplycza				
11.		1556.	Thoplyka				
12.		1559.	Thoplyka				
13.		1560.	Thoplycza				
14.		1556.	Thoplycza Therme				
15.		1567.	Thoplycza				
16.		1568.	Thoplycza				
17.		1570.	Thoplycza				
18.		1576.	Thoplycza				
19.		1579.	Thoplika				
20.		1582.	Thoplycza				
21.		1583.	Thoplycza				
22.		1585.	Thoplika (oppidi)				
23.		1588.	Thoplyka		toplički (vojvoda, zastavnik)		
24.		1595.	Thoplice				
25.		1596.	Thoplicza				
26.		1598.	Thoplicza				
27.		1600.	Thoplycza — v Toplicah		toplicskoga		
Σ 16							
1.	XVII.	1602.	Toplica (u Toplicah)				
2.		1604.	Thoplica	toplicansci			
3.		1608.	Thoplicza	kmeti thopolczi	toplieskoga		
4.		1609.	Thoplicza				
5.		1610.	Thoplicza/e in Termis	topliczancsy	thoplicskoga		
6.		1611.	Thermis Toplicensibus				
7.		1611.	Thermis Toplicenses				
8.		1611.	Thoplice		obchina topliska		
9.		1612.	Thoplicha		thopleška		
10.		1612.	Thoplica		toplicka		
11.		1612.	Thoplica		fortalicium		
12.		1612.	Thoplica		toplicense		
13.		1613.	Thoplica				
14.		1614.	Thoplice Varaždinske — na Toplicah Varaždinskih		opsina topliska		
15.		1617.	Thoplika Varasdin				
16.		1625.	Thermis Varasdinensibus				
17.		1626.	Balneo in Varasdinensibus				
18.		1627.	Thoplicza				
19.		1631.	Thermis				
20.		1633.	Thoplika				
21.		1633.	Thermis Warasdinensibus	thoplichanczi			
22.		1633.	Thoplicza, Toplican. u Toplicah Varaždinskih				
23.		1642.	Thermis	toplicinsi			
24.		1644.	Thoplice				
25.		1646.	Thoplice, iz Toplic				
26.		1647.	Thermis				
27.		1647.	Thermis u Toplicah				
28.	XVII.	1652.	Thoplica Varasdin				
29.		1652.	Thoplicza (u Toplicah, iz Toplic)				
30.		1654.	Thoplica		toplychky		
31.		1655.	Thermis				
32.		1655.	Thoplika				
33.		1655.	Thoplica				
34.		1655.	Thoplicza (iz Toplic)	toplichancsi			
35.		1655.	Thermis				
36.		1656.	Thoplica		arcis thoplicensis		
37.		1656.	Thermis Varasdinensibus	toplichancsi	toplicsky		
38.		1656.	Thoplicha		toplichkom		
39.		1656.	Thoplica	toplichancsi			
40.		1656.	Thoplica				
41.		1656.	Thoplicze (Toplicsah)				
42.		1656.	Thoplice				
43.		1656.	Thermis	toplichancsi			
44.		1656.	Thermis Varasdinensibus	toplichancsi			
45.		1659.	Thermis		toplychy		
46.		1660.	Thermis		toplichkoga		
47.		1661.	Thoplica		spanus thoplicensis		
48.		1661.	Thoplika				
49.		1662.	Thoplica				
50.		1662.	Thoplicza		predijalci toplichi		
51.		1663.	Thoplika				
52.		1666.	Thermis				
53.		1666.	Tuplika				
54.		1668.	Thermis				
55.		1668.	Thoplicha				
56.		1676.	Thoplicen ad Varasdinum				
57.		1677.	Thoplice (iz Toplic)				
58.		1680.	Thoplice				
59.		1680.	Thoplika				
60.		1682.	Thoplice				
61.		1685.	Thermis				
62.		1687.	Thoplice (iz Toplic)				
63.		1690.	Thoplicze				
64.		1695.	Töplitz nächst Warasdin			Gora toplička	
65.		1696.	Thoplica (arci)				
Σ 24							
1.	XVIII.	XVIII	Thoplika			grada topličkoga	
2.		1735.	Thoplicae			kotaru topličkom	
3.		1768.	Thermis Varasdinensis				
4.		1773.	Thermis Varasdinensis			oppidi huius Thoplicensibus	
5.		1778.	Thoplice (općina)			Topličkoga varaša	peticija
6.		1779.	Thoplice (općina)				
Σ 4							
1.	XIX	1832.	Töplicz (in Croatiën)				uz akvarel J. B. posjedovnica
2.		1848.	Thoplika				»Očitivanje«
3.		1850.	Thoplice (općina i naselje)				Kr. uprav. katast. izmjere
4.		1860.	Thoplice (općina i naselje) (Općina Thoplice u Hrvatskoj varaždinske županije)				elaborat Kr. rud. satništva
5.		1883.	Thoplice				općinska ovjera
6.		1890.	Thoplice				

Prva vijest o veleposjedu TOPLICA nalazi se u latinskoj ispravi kralja Bele III. iz god. 1181. kojom naređuje varaždinskom županu povrat prisvojenog dobra TOPLICA (predium TOPLISSA nomine) Kaptolu zagrebačkom, koje im je negdje početkom stoljeća bio darovao ban Aleksije (1110—1116. god.). Otada je ovaj posjed raznim darovnicama (3, str. 171) i kupovinom proširen u veliki crkveni feud s naslovom »Provintia Toplicensis« ili »Comitatus Toplika«, a kasnije i »Predium Toplicza ad Varasdinum«.

PROBLEM

Središte veleposjeda bilo je naselje i trgovište TOPLICE (4, str. 23) Kaptol zagrebački energično je branio svoja stečena prava na toplički veleposjed, pa je on, uz manje prekide, ostao u njihovu višestoljetnom vlasništvu, ali u administrativno-političkom pogledu u sastavu susjednih županija: Varaždinske i Križevačke. Zbog toga su Toplice bile pod unakrsnim utjecajima zagrebačkoga i varaždinskoga kulturnoga kruga i pod snažnim odrazom društveno-političkih i kulturnih zbivanja na prostoru sjeverozapadne Hrvatske.⁵ Topličko kupalište spominje se u kaptolskim privilegijama iz god. 1420,⁴ a da je ono postojalo i ranije, svjedoči nalog topličkoj općini da obavlja već ranije uobičajene radove, a među njima i *da popravlja tamošnje kupalište* (vasorum et balnei). Topličko se kupalište nadalje spominje u kaptolskim spisima iz XVI. i XVII. st.,⁶ a trag mu se nazire i u onotoponimu THOPLICZA THERMAE iz god. 1566.⁷ Prepiska Kaptola s uglenim kupališnim gostima pokazuje da je topličko kupalište bilo nadaleko poznato i cijenjeno, te da su ga od početka XVII. st. posjećivali kupališni gosti iz različitih krajeva Monarhije.⁸ Vlasnicima kupališta bilo je stalo da se poveća broj kupališnih gostiju, pa je stoga Kaptol zagrebački poduzeo dvovrsne mjere: u mjestu je pokrenuo radove za uređenje kupališnih i smještajnih objekata, a istodobno je, već od god. 1709, osigurao i iscrpne informacije o mjestu i kupalištu.⁹ Jedan od uvjeta dobre i točne informacije jest i nedvosmisleno geografsko ime mjesta. Zanima nas stoga *kada se javlja, kako se razvija i kada se ustaljuje današnje ime mjesta VARAŽDINSKE TOPLICE*.

Postoji tumačenje da taj toponim postoji tek od XIX st. (10 str. 22). Međutim, uočeno je, i na to upozoreno, (5, str. 16) da se on javlja već u XVII. st. To neka posvjedoči i 373-godišnji zapis narodnog imena što ga predočujemo u ovome radu.

Na raznovrsno pisanje srednjovjekovnog imena mjesta TOPLICA upozorio je već Ivan Krstitelj Tkalčić,¹ a kasnije su o tome informirali u svojim radovima A. Longhino i J. Čabrian,¹⁶ navodeći ove grafijske oblike: Toplissa, Toplich, Toplica, Thopolca, Thoplitz i Toplich. Međutim, našim uvidom u izvorne spise uočena je daleko veća raznolikost u pisanju toga toponima, pa

je to nametnulo nova pitanja i potaknulo na sistematsko istraživanje razvoja ovoga onotoponima u toku vremena.

Predmet ovog istraživanja su izvorni spisi i u njima zapisi navedenog onotoponima i njegovih tvorbenih oblika (etnika i kretika), s jedne, i informativnih izvora, s druge strane.

Podaci su prikupljeni objektivnom metodom i potom razvrstani u dva uzorka. Prvi je sastavljen od toponima ispisanih iz ovih izvora: a) povelja, darovnica, nagodbi i drugih spisa iz arhive Kaptola zagrebačkog (KAZ, ACA), b) popisa i obračuna poreza, c) prepiske Kaptola s uglednim kupališnim gostima, d) prepiske Kaptola s njegovim službenicima i podložnicima, e) arhive crkvene župe i topličke općine. Drugi uzorak čine: a) onotoponimski zapisi u geografskim i povijesnim kartama, planovima i katastralnim mapama i b) bibliografski izvori. Nakon statističke i grafičke obrade podataka problem je razmatran s dijakronijskog stajališta historijsko-kauzalnom metodom.

Rezultati istraživanja prikazani su u tablicama br. 1, 2, 3 i 4, a predočeni su u dijagramu koji predočuje evoluciju onotoponima u današnju sintagmu Varaždinske Toplice.

Tablica br. 1 pokazuje da je ime TOPLICA (latinski oblik TOPLISSA) najstarije poveljama i darovnicama dokumentirano posjedovno ime kaptolskog veleposjeda, a da se ime naselja već kao sjedišta crkvene župe pod istim imenom spominje 1334. god. i da mu je 1336. god. potvrđeno ranije pravo trgovišta na temelju kojeg se stanovnici naselja još 1385. god. nazivaju »cives«, te da im je Kaptol zagrebački 1420. god. (oppidum nostrum) podijelio i posebne privilegije. Pregled nadalje pokazuje da se izvorno ime TOPLICA tijekom vremena javlja u više grafijskih varijanata, tako da ih je u XIII. st. uočeno 5, u XIV. ono se javlja u 7 grafijskih likova, u XVI. st. ovaj onotoponim dolazi u 16 grafijskih varijanata, a javlja se kao novost i sintagma THOPLICZA THERMAE. Zatim su u XVII. st. zapisana 24 grafijska oblika, među kojima se nalaze i latinske kao i hrvatske sintagme s odrednicom »varaždinske«. Prastaro ime TOPLICA opstalo je i u XVIII. st., ali je uz njega u primjeni i sintagmatski oblik.

Tablica br. 2 pokazuje da je u razdoblju od XII. do konca XVIII. st. bilo u primjeni 39 grafijskih likova ovog toponima u izvornom, latiniziranom, germaniziranom i mađariziranom obliku, od kojih su grupiranjem izlučene ove osnovne leksičke jedinice: Toplice, Toplika, Thermis, te latinske i hrvatske sintagme u današnjem značenju. Pregled tablice 1. ujedno pokazuje stanovitu pravilnost u pojavnosti i trajanju pojedinih oblika i njihovih grafijskih varijanata kao i postupan prijelaz iz jednostavnih u sintagmatske oblike današnjeg imena mjesta. Tako se vidi da je u razdoblju od XII. do XV. st. bio uobičajen naziv TOPLICA. Zatim se tijekom XV. st. izdvojio lik TOPLIKA kao posebna leksička jedinica, koja se, najvjerojatnije, razvila od fonetskog zapisa a latinskog načina čitanja, pa se zatim pod utjecajem mađarske ortografije raščlanila

Tablica 2. Pregled grafijskih varijanata osnovnih skupina toponima Varaždinske Toplice (izvor br. 1) od XII. do XVIII. st.

Jednostavni oblici		sintagma Varaždinske Toplice		
* Toplice (33)	Toplika (13)	Termis (12)	latinska (8)	hrvatska (5)
1. Toplissa	Thoplika	Termis	Thermis Toplicensibus	Toplice Varaždinske
2. Topliza	Toplika	Thermis	Thermas Toplicenses	Toplika Varasdin
3. Toplica	Toplyka		Thermis Varasdinensibus	V.(araždinske)Toplice
4. Topplica	Thoplyka		Thermis Varasdinensibus	
5. Toplizza	Topplika		Toplicen ad Varasdinum	
6. Toppliza	Toplyka		Thermas Varasdinensis	
7. Toplice	Tuplika			
8. Thoplicze				
9. Topliche				
10. Toplicha				
11. Thoplica				
12. Thoplicza				
13. Thoplizsa				
14. Toplucha				
15. Tuplicha				
16. Tuplica				
17. Thoplycza				
18. Toplieza				
19. Thopolca				
20. Thoplieza				
21. Töplitz				

* Napomena: u zagradi su upisane frekvencije toponima iz te skupine u XVII. st.

<i>Rekapitulacija:</i>	Toplice	21	grafijska varijanta
	Toplika	7	grafijskih varijanata
	Termis	2	grafijske varijante
	latinska sintagma	6	grafijskih varijanata
	hrvatska sintagma	3	grafijske varijante
	Ukupno:	39	

Tablica 3. Pregled grafijskih oblika toponima Varaždinske Toplice od XVI. do kraja XIX. stoljeća

Izvor: a) kartografski

Br.	God/st.	Autor	Toponim	Karta
3.1.	1570. XVI	A. Ortelius	Doplitz	Theatrum orbis terrarum, Amstelodami, 1570.
3.2.	1579.	A. Hirsvogelius	Doplitz	Sclavoniae, Croat ... nova descriptio.
3.3.	1589.	G. Mercator	samo topografski znak	Sclavonia, Croatia ..., u atlasu iz 1595.
3.4.	1639. XVII	J. L. S. Wincler	Töpliz	Karta granice Varaždinskog generalata, 1639.
3.5.	1673.	S. Glavač	Toplitza	Nova partium Regni Sclav. et Croat. Descriptio, 1673.
3.6.	1689.	J. V. Valvasor	Toplize	Die Ehre der Hertzogthums Crain, Nurnberg, 1689.
3.7.	1707. XVIII	J. B. Homann	Töplitz	Atlas Novus terrarum orbis ... 1707. i 1732.
3.8.	1752.	(de Homann)	Töplicz	Atlas Compendarius, Norimberge, 1752.
3.9.	1768.		Toplitz (Dominium!)	Limitum Croatiae et Varasdinensis generalatum, Ideal Plan
3.10.	1788.	C. Schütz	Teplitz	Neueste Karte der Koenigreiche Bos, Croat, Slav., ... 1788.
3.11.	1790.	J. Antaver	Toplika	Archi-diaconatus Camarensis, Zagreb, Maiori Bukovetz, 1790.
3.12.	prva pol. XVIII		Toplicza	Karta vlastelinstva Ludbreg i okolnih posjeda
3.13.	XVIII	A. Vindelocor M. Geuterus	Toplitz	Nova et accurata Regnorum Dalm, Croat, Slav ...
3.14.	XVIII	J. C. Schreibern	Toplitza	Neue Charte von Croat, Slav ... Leipzig
3.15.	XVIII		Toplitz	Ideal Plan über die Grantzen limitum et Varasdinensis Generalatum
3.16.	1801. XIX	I. Bejschlag	Thermae Warasd.	Karta županije varaždinske, 1801.
3.17.	1803.	K. J. Kipferling	Toplicza	Carta de la Croatiae ... Wien, 1803.
3.18.	1804.		Toplicza	Charte der Koenigreiche Ungarn, Sclavonien, Croatien ..., Augsburg bei J. Walch

3.19.	1825.	J. Szeman	Toplika	Mappy Diocesis Zagradiensis, 1825.
3.20.	1826.		Toplicza	Charte von Kroatien, Wien, 1826.
3.21.	1830.	C. F. W. Weimar	Toplika	Charte von dem Konigreiche Illyrien und dem Herzogthume Steyermark, Geograph. Instituts 1830.
3.22.	1841.	F. Raffelsperger	Toplika	Karte des Keiserthumes Ostreich, Wien, 1841 (?)
3.23.				
3.24.	1848.	F. Fried	Toplika	Neueste General Post und Strassen Karte der Osterreichischen Monarchie, 1848.
3.25.	1860.	R. Tief	Toplice	Katastarski premjer (nacrt rudine)
3.26.	1863.		Toplice	Pregledni nacrt razdieljenih šumah ..., 1863.
			Toplice	Tlovid topličke okolice, 1863. (katastralna mapa)
3.27.	1862.	F. Fried	Toplika	Post-Karte des Kronländer ... Croat, Slav ..., Wien, 1862.
3.28.	1862.	J. Partaš i F. Kruzni	Toplice	Zemljovid stare cjelokupne kraljevine Hrvatske sa označjem granica sada obstojećih pokrajina, 1862.
3.29.	1870.	Katzenschläter (?)	Toplice	Zemljovid Hrvatske i Slavonije s Krajinom vojničkom 1870.
3.30.	1879.	Katzenschläter	Toplice	Zemljovid Hrvatske i Slavonije, 1879.
3.31.	1882.		Toplice Varaždinske	Vojnotopografske karte Austrougarske, zona 21, col. XV.
3.32.	1890. (1885—1890)	Kr. rudarsko satništvo, Zagreb	Toplice Varaždinske Toplice (ovjera karte)	Granice zaštitnog područja termalnog izvora (ucrtano u stari »Tlovid Toplica«)
3.33.	XIX.		V. Toplice	Obraz kraljevinah Hrvatske, Slav., Dalm. i susjednih jugoslavenskih zemljah
3.34.	XIX.		Toplice-Var.	Zemljovid političke razdiobe Hrvatske i Slavonije
3.35.	XIX. (krajem st.)		Varaždinske Toplice	Tlocrt mjesta
3.36.	XIX/XX.		Varaždinske Toplice (V. Toplice)	Kozzenov geografički atlas u obradi H. Hranilovića i J. Modestina, II. izdanje prema odobrenju iz god. 1910. a tiskano 1919.

Br.	God/st.	Autor	Toponim	Karta
3a				Povijesne karte
3.37.	1882.	V. Klaić	Toplica	Atlas za Hrvatsku povijesnicu, L. Z. C. Albrechta
3.38.	1896 (?)	Mesček	Toplica	Kriegsschauplatz zwischen Ung. Croat. Slav. und Militargränze, Gratz, H. Lampel
3.39.	1944.	J. Buturac	Toplica	Popis župa zagrebačke biskupije 1094—1944, Zagreb 1944.
3.40.	1970.	ured. Z. Dugački	Toplice	Istorijski atlas, Učila, Zagreb 1970.
3.41.	1980.	J. Adamček	Toplica	Vlastelinstva i plemićki posjedi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII st. (u istoimenoj knjizi)
3b				Posjedovnice Elaborati
3.42.	1848. (1837)	Kaptol zagrebački (G. Horvath)	Toplika	br, 66, Numero Topographico 718
3.43.	1885—1890.	Kr. rudarsko satništvo, Zagreb	Varaždinske Toplice	Stručno »Mnjenje« za uređenje zaštitnog okoliša
3.44.	1892.	Kr. ug. Ministar za poljodjelstvo (Rapaicz)	Varaždinske Toplice	Dozvolbena izprava, Budimpešta, 14. IX 1892.

Izvori:

1. Kartografska zbirka Arhiva Hrvatske u Zagrebu (A, B, C, D)
2. Kartografska zbirka Historijskog arhiva u Varaždinu
3. Kartografska zbirka Gradskog muzeja u Varaždinu
4. Kartografska zbirka Hrvatskog školskog muzeja
5. Katastarska mapa Zavoda za katastar Općine Novi Marof
6. Arhiva Bolnice za reumatske bolesti i rehabilitaciju Varaždinske Toplice

u sedam grafijskih varijanata. U XVI. se stoljeću uz ove jednostavne oblike javljaju već i sintagmatske tvorbe, u kojima su značajne *dvije geografsko-ekonomske odrednice*: prva je TRGOVIŠĆE, a druga THERMAE. Toponim TRGOVIŠĆE, koji je u popisima poreza razvrstan među sela, najvjerojatnije je skraćenica od latinskog naziva OPPIDUM TOPLICSA, a mora da se odnosi samo na dio toga naselja. Topografska istraživanja, kao i ona ranija,³ nisu utvrdila postojanje posebnog naselja takvog imena. Odrednica THERMAE u sintagmi THOPLICZA THERMAE ukazuje na kupališnu funkciju naselja u tome razdoblju, što zaista korespondira i s arhivskom potvrdom o postojanju kupališta (KAZ, ACA, F. 59, br. 5).⁶

No, najveća toponimska diferencijacija uočena je u XVII. st. Tada, u tome leksičkom previranju, mlađa leksička jedinica TOPLIKA ustupa mjesto u svjetovnoj prepisci prastarom obliku TOPLICA, ali uz koji se otada već javlja u posebnoj leksičkoj jedinici i atribut geografske pripadnosti: VARAŽDINSKE. Dakle, ovi nam podaci pokazuju da su osnovni oblici današnjeg imena mjesta postojali već tada. Ipak treba upozoriti na njihovu nejednaku zastupljenost u izvorima. Dok se u latinskim kaptolskim spisima zadržale sve do u XIX. st. tradicionalni jednostavni oblici TOPLICA/TOPLICE i TOPLIKA, u latinskim se pismima kupališnih uglednika već od početka XVII. st. nalaze i sintagme s odrednicama: THERMAE i VARAŽDINSKE. Ovaj dio kaptolske korespondencije zanimljiv je sa psiholingvističkog stajališta zbog toga što se u odgovorima na ta pisma ne pojavljuju više nove leksičke tvorbe, a ne nalazimo ih ni u kaptolskim donacijama istim moliteljima. Ako pak je u spisu bilo nužno pobliže određenje toga mjesta, tada je upisana opet tradicionalna formula: Toplicza (ili Toplika) in comitatu Varasdinensi.

Sličan toponimski rječnik nalazimo i u kanonskim vizitacijama crkvene župe, ali je ipak u dopisima Zagrebačke biskupije iz XVIII. st. sjedište župe označeno imenom THERMAE VARASDINENSIS.

Vrlo značajne podatke o onotoponimskim oblicima nalazimo i u pismima na hrvatskom jeziku u XVII. st. U njima kaptolski službenici i podložnici kao i drugi svjetovni molitelji upisuju u formulu datiranja i nove toponimske oblike, kao što su: in Toplika Varasd., in Toplicen ad Varasdinum, Termis Varasdin i sl. Oni, međutim, sebe odnosno topličke žitelje dosljedno nazivaju TOPLICANCI, a u jednom slučaju i TOPOLCI (THOPOLCZI). Isto tako upotrebljavaju pripadne ktetike, tako da svoju općinu zovu »obsina toplisska«, za kaptolsku tvrđu »grad toplichki« ili »kastelij toplichi«, sebe pak potpisuju sa »predijalizci thoplichki«. Isto tako je prastaro ime TOPLICA bilo zadržano i u oronimu GORA TOPLIČKA kao i u hidronimu TOPLICA, odnosno kasnije TOPLIČAK. Navedeno nedvosmisleno dokazuje zajedničko porijeklo etnika i ktetika, kao i to da se izvorno značenje toponima TOPLICE nije nikada promijenilo.

Tablica 4. Pregled grafijskih oblika toponima Varaždinske Toplice

Izvor: 2 — bibliografski

R. br.	God.	autor zapisa		Opaska
2.1.	1709.	I. L. Payer	Aquae Jassae	A) antikni
2.2.	1912.	J. Barle	Aquae Jassae	
2.3.	1926.	S. Belošević	Aquae Jassae	
2.4.	1915.	I. Bojničić	Aquae Jassae	
2.5.	1955.	G. Novak	Aquae Jassae	
2.6.	1968.	H. Petrikovits	Aquae Jassae	
2.7.	1963.	M. Gorenc	Aquae Jassae	
2.8.	1869.	I. K. Tkalčić	Aquae Jassae	
2.9.	1912.	J. Barle	Aqua Viva	
2.10.	1926.	S. Belošević	Aqua Viva	
2.11.	1829.	P. Kitaibel	Aquae Jasiae Romanorum	
			Thermarum Varasdinensium	B) latinski
2.12.	1709.	I. L. Payer	Varasdinensium Thermarum	
2.13.	1777.	S. Hathvani	Therme Varasdinenses	
2.14.	1779.	J. B. Lalangue	Toplika	
2.15.	1822.	T. Prevendar	Therme Constantinianae	
2.16.	1829.	B. Kitaibel	Therme Toplikenses croatorum	
			Aquae Varasdinenses	
2.17.	1869.	I. K. Tkalčić	Toplissa Toplicha Thoplicz Topolcha Toplika	
			Varasdiner tepliza	C) njemački i mađarski
2.18.	1778—1789.	B. Hacquet	Varasdiner töplitzer schwefelbades	
2.19.	1828.	M. Kunitsch	Töplitz bei Warasdin	
2.20.	1827.	K. Tangl	Bäder zu Warasdin	
2.21.	1834.	M. Macher	Die heilquelle zu Töplitz	
2.22.	1839.	M. Schaubauer	nächts Warasdin	
2.23.	1839.	J. C. Schlosser	Die Heilquelle zu Teplitz nächst Warasdin	
2.24.	1852.	Lj. Vukotinović	Warasdiner Töplitz	
2.25.	1858.	C. Hauer	Schwefeltherme Warasdin-Töplitz	

2.26.	1863.	A. Rakovec	Die Schwefeltherme Toplice bei Warasdin	
2.27.	1865.	prospekt	Schwefeltherme Warasdin-Töplitz	
2.28.	1878.	A. Bernath	Töplitz	
2.29.	1883.	A. Fodor	Warasdin Töplitz	
2.30.	1895.	E. Ludwig	Die swefeltherme in Warasdin-Töplitz	
2.31.	1896.	A. Longhino	Warasdin-Töplitz	
2.32.	1898.	prospekt	Varasd. Toplicz	
2.33.	1909.	prospekt	Schwefeltherme Warasdin-Töplitz	
			Warasdin-Töplitz, alberümte radioaktive schwefeltherme	
2.34.	1844.	A. Vranić	Toplice Varaždinske	C) hrvatski
2.35.	1852.	Narodne novine	Toplice Varaždinske	
2.36.	1855.	Narodne novine	Toplice Varaždinske, varaždinskotoplička cesta	
2.37.	1855.	Pozor	Varaždinske Toplice	
2.38.	1859.	Lj. Vukotinović	Toplice Varaždinske	
2.39.	1869.	I. K. Tkalčić	Sumporne Toplice kraj Varaždina u Hrvatskoj (Toplice, Toplice kraj Varaždina)	
2.40.	1876.	A. V. Tkalčević	Varaždinske Toplice	
2.41.	1895.	Obzor	Varaždinske Toplice	
2.42.	1895.	Liječnički vjesnik	Varaždinske Toplice	
2.43.	1896.	A. Longhino	Varaždinske Toplice	
2.44.	1898 (?)	prospekt	Sumporne toplice u Varaždinskih Toplicah u Hrvatskoj	
2.45.	1898.	J. Janković	Varaždinske Toplice	
				Leksikoni
2.46.	1808.	Repertorium locorum objectorum ...	Toplika vel Toplicze Varasdinszke Toplicza	Budae 1808.
2.47.	1866.	V. Sabljari: Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hervatske i Slavonije	Toplice Varaždinske toplice	Zagreb 1866.

Među grupom pisama na hrvatskom jeziku posebnu pozornost zaslužuju dva pisma upućena iz VARAŽDINA kaptolskim porkulabima (kaštelanima). Prvo je napisao prije 373 godine Nikola Filipović Jalkovečki (Nicolay Fillipovich de Jalkouecz), naslovivši ga na poledini lista ovako: »Ovo list da se da plemenitomu gospodinu N. gospode kaptoloma zagrebačkoga na TOPLICAH VARAŽDINSKIH ...« (st. 395 i 396.)

Nakon punih 28 godina opet piše varaždinski kaštelan pismo u kojem na dva mjesta stoji zapis toponima. Prvi je od njih pisan u današnjem obliku ali skraćenicom: V. TOPLICE. Drugi je pak zapisan u potpunom liku ovako: »... u Toplicah Varaždinskih«. (st. 399.)

Ovi vremenski udaljeni zapisi nepobitno govore da je *narodno ime* VARAŽDINSKE TOPLICE bilo uobičajeno već u XVII. st. U njemu je kao određenica zadržano prastaro ime kojemu je samo pridružena odrednica VARAŽDINSKE, pa je, prema tome, izvorni oblik hrvatske binarne sintagme TOPLICE VARAŽDINSKE. Što je utjecalo na pojavu proširenog oblika narodnog imena već početkom XVII. stoljeća, dosada nije bilo razmatrano, pa bismo na temelju prikazanih pokazatelja mogli poći od pretpostavke da su bila najutjecajnija ova tri faktora: razvoj upravne vlasti Županije varaždinske, osnivanje Varaždinskog generalata te potreba za što točnijom informacijom kupališne publike sa šireg područja Monarhije. Pred nama je zadatak da pokušamo objasniti zašto onda taj toponimski oblik nije bio i službeno ime sjedišta kaptolskog veleposjeda?

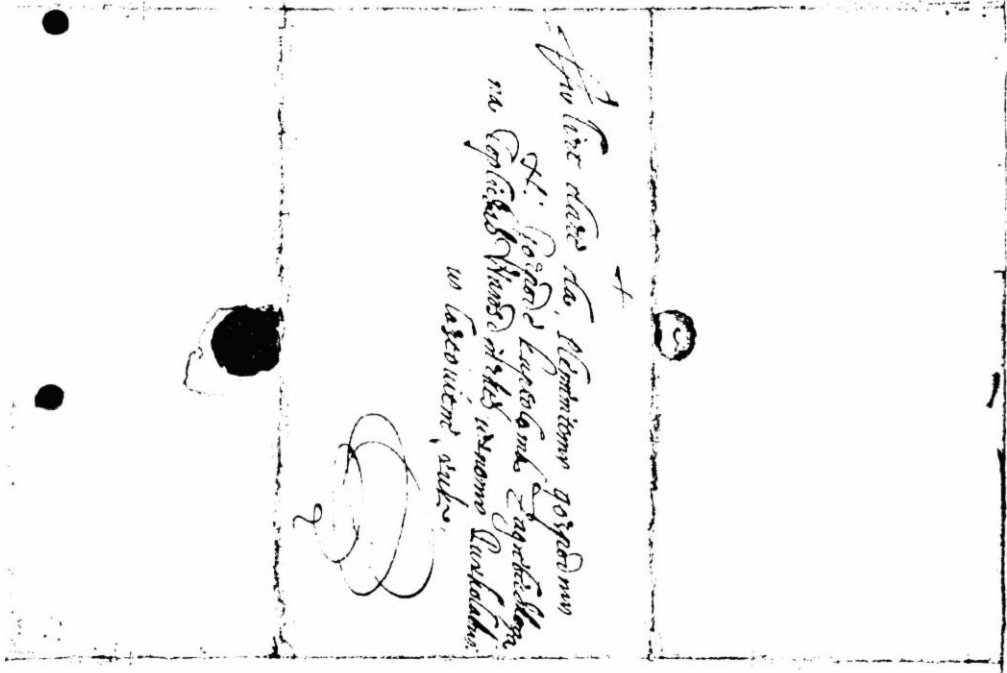
Prošireno narodno ime s odrednicom Varaždinske prihvaćeno je u svjetovnoj komunikaciji zbog toga što se u njemu nikada nije izgubio trag izvornog imena, nego mu je samo bila pridodana odrednica geografske pripadnosti najbližemu gradu. S druge strane, takvu odrednicu nisu prihvatili feudalni vlasnici, već su mu suprotstavili tradicionalne jednostavne oblike. Uzme li se u obzir činjenica da je u povelje i darovnice upisano ime TOPLICA kao i to da je Kaptol zagrebački bio prisiljen da na temelju njih često dokazuje pravnu osnovanost vlasništva, onda se može razumjeti nastojanje Kaptola da se zadrže starinski onotoponimski oblici slični posjedovnom imenu TOPLICA.

Pretpostavljamo da je uočena podvojenost stavova prema suvremenijem toponimu usporavala proces njegova razvoja od pojave pa do službenog usvajanja. Da je taj razvojni put trajao gotovo tri stoljeća, pokazuju podaci iz našeg drugog uzorka. Taj je uzorak sastavljen od toponimskog leksika u onodobnim geografskim kartama i u navedenim bibliografskim izvorima.

U tablici br. 3 prikazan je kronologijskim redom izbor geografskih i povijesnih karata, planova, tlocrta i posjedovnica od XVI. do kraja XIX. stoljeća u kojima je upisano geografsko ime mjesta ili posjeda.

1614

sta act: Cap: Ant:
Fac. 59
Br. 5/43

Sl. (Fig.) 1.

Osim općih geografskih karata posebno su razmatrane geografske karte Zagrebačke biskupije, županijske karte, vojnotopografske karte i katastarske mape ovoga područja.

U geografskim kartama renesansnih kartografa karakteristični su onotoponimi iz morfološke grupe TOPLICE. Iskrivljeni lik DOPLITZ u Ortelijevu atlasu i u Hirsvogelijevoj karti pripisujemo transkriptorskoj greški, dok ostali onotoponimogrami odgovaraju ortografiji stranih kartografa. Među tim kartama za nas je od osobitog značenja karta domaćeg kartografa Stjepana Glavača zbog toga što se ona temelji na dobrom poznavanju terena i vjernom oro-hidrografskom prikazu topličkog područja, a pogotovo što je Glavač kao Varaždinac morao dobro poznavati i tadašnju toponimiju. Kako je živio upravo u vrijeme najznačajnije diferencijacije oblika ovog toponima, u svoju je kartu upisao tada preferirani narodni jednostavni oblik TOPLITZA, ali bez odrednice Varaždinske, koja je, kako to vidjesmo, već bila uobičajena i u pisanom obliku. Kartografi u XVIII. st. preuzimaju nekritički naslijeđenu kartografsku građu, pa tako i toponomastičku, zbog čega u kartama toga razdoblja prevladava oblik TOPLICE, pisan različitom grafijom, uobičajenom u ono vrijeme. Zbog toga je posebno zanimljiv i opet domaći kartograf Josip Antaver, koji je u Velikom Bukovcu bio izradio kartu Koprivničkog arhiđakonata. Kao suvremenik i poznavalac ovoga područja mjerodavan je za tadašnju toponimiju. Njegov izbor oblika TOPLIKA odgovara kaptolskoj administraciji toga vremena. S time je u skladu i 35 godina mlađa karta Biskupije zagrebačke kartografa J. Szeimana, autora i karte Županije zagrebačke, izrađene na temelju crkvene dokumentacije. Isti takav onotoponimski oblik unijet je u poštanske i prometne karte kartografa Frieda, a njegovi suvremenici takav upisaše i u državne karte. To pokazuje da je takav oblik bio u službenoj primjeni u drugoj četvrtini i polovicom XIX. st. U skladu s time uređuje i kaptolska administracija. Suvremenija toponimija vezana je, međutim, uz kritičku izradu geografskih karata temeljenu na vojnotopografskoj građi i premjerima u XVIII. st.¹⁹

Jedna od njih je, i za nas od posebnog interesa, karta Županije varaždinske, koju je izradio Ignac Bejschlag Županijski mjerinik na samom početku XIX. st.¹⁵ Originalan Bejschlagov bakrorez na bakrenoj ploči (dimenzije: 60 cm 2 mm × 2 mm debljine) s otiscima pohranjen je u Gradskom muzeju u Varaždinu. Ta Bejschlagova karta »Comitatus Varasdinensis...« odlikuje se ne samo solidnom izradom nego i bogatstvom onomastičkog i orotoponimskog inventara. U nju su latinskim jezikom upisana i kupališna mjesta na području Varaždinske županije: THERMAE WARASD. THERMAE KRAPIN., zatim THERMAE in SZUTIN-SZKA, a uz njih i narodno ime SZMEDOCHE TOPLICZE (Smerdeče toplice, vidi Crantz!).

+

Poklon j' predvratim p'čl'm Euzo Jozef V.M. od Gospodna Bogša
ze Sv. V. M. Drafinum, etc.

Velika sreća meni na m'ej, na eloucku Euzidoga u Vazasdinu,
po kojem ustanu imam da doček. V.M. ov liže godnj' bič; sakaj
Eato prošni V.M. da po naj bejše mozte ou ližj. Jo seanovim
eloucku gozpoie Eapolemu Eapitelkamu fetivud godtaj, az m'
malo duguanie u m'j kakovam n'bumt od kuzje Luciana, ij od
Jesuit profisano, Etoza koriga duguanie, n'šmože Jo upjal' kili
flovie na postul godelj, boidedite ja ili na putu ilij drugom
u n'ku dopadno. Ližjeju Juko od Jesuits p'čl'm Etoza
velika duguanie, gozpoie Eapolema, koterie Ji Hor Egi
Eada na Eakoum m'jei gubernator sollicituano. Još Eanovio
n'žam foye da ičej č'čam edul, da m' malo duguanie Eto
boš Eamie d'čji V.M. na unogo k'č Eato Vinnac.
1 + Maj 1617

V.M.

Euzo j' Anab

Nicolas Filipovics de Jalkovic

Ovakva onotoponimska novost dokazuje da se ovaj kartograf oslanjao na nova terenska istraživanja kao i to da je već dotada bio uobičajen takav toponimski rječnik. U prilog tome govore arhivski i bibliografski izvori. Naime, kako onotoponimogram mora biti reprezentant svoje skupine, zaključujemo da ovaj sintagmatski oblik predstavlja jedan od službenih oblika toponimskog leksika na prijelazu stoljeća. Moglo bi se stoga očekivati da će takav oblik usvojiti i ostali kartografi, ali očito je da to nisu učinili sve do posljednje četvrtine stoljeća. Objašnjenje nalazimo u toponimskim leksikonima. Stariji od njih,²⁰ iz god. 1808, registri-
rao je ove oblike: TOPLICE, TOPLIKA i VARAŽDINSKE TOPLICE. Onaj mlađi,²¹ hrvatski iz god. 1866, ova dva narodna imena: TOPLICE i VARAŽDINSKE TOPLICE. Kartografi su se ipak radije opredijelili u drugoj i trećoj četvrtini stoljeća za jednostavne i za izradu karata pogodnije oblike, pa su najčešći toponimogrami: TOPLIKA, TOPLICA i TOPLICE. Tako je ostalo sve dok nisu bile izrađene podloge za izradu državnih karata Vojnogografskog instituta u Beču. U takvoj karti Austro-Ugarske, sec. 21. col. XV, izrađenoj god. 1882, upisani su i novi topografski objekti na tome području, a unijet je i hrvatski sintagmatski oblik imena kupališnog mjesta: TOPLICE VARAŽDINSKE.

Nakon teritorijalno-političke reorganizacije županije u sastav Varaždinske županije ulazi Novi Marof, od god. 1886. kotar, u koji otada pripada i stara toplička općina. Ovu političko-teritorijalnu situaciju prikazuje karta političkog pregleda Hrvatske i Slavonije na kojoj su osim novih županijskih granica još posebno označena županijska i kotarska sjedišta, a općinsko mjesto o kojemu govorimo označeno je imenom TOPLICE. Nakon što je u okviru kotara bila uređena Katastarska općina Varaždinske Toplice, i stara toplička općina dobiva novi naslov: »Upravna općina Varaždinske Toplice« sa sjedištem u istoimenome mjestu. Kada je god. 1886. bila otvorena zagorska željeznička pruga, Kaptol je ishodio pravo da se i stanica u selu Turčin nazove također imenom Varaždinske Toplice. U elaboratu Kraljevskog rudarskog satništva iz Zagreba, koje je prema zakonu iz god. 1885. izradilo stručno mišljenje o zaštiti okoliša termalnog izvora, dosljedno se navodi onotoponim VARAŽDINSKE TOPLICE, a tim je imenom označeno i kaptolsko kupalište.

Budući da i političke karte s kraja XIX. st. donose sintagmatske oblike, mogli bismo zaključiti da je tada završen dugotrajan proces razvoja ovog toponima i njegova usvajanja u kartografiji.

Bibliografski podaci pokazuju pak da se sintagmatski oblik s odrednicom Varaždinske primjenjivao u tisku već od početka XVIII. st., ali i to da je na tom području prolazio osebujan dvo-stoljetni razvoj.

U našoj najstarijoj balneološkoj knjizi dr. Jochana Payera, varaždinskog zemaljskog fizika, ovo kupališno mjesto bilo je god. 1709. predstavljeno imenom VARASDINENSIBUS THERMIS. Nje-

In nomine Domini Amen
 Nos Joannes Pustadia Civis Capiti Varaždin factore
 et procurator factorem in Toplice, buducy doman...
 Domini Petrus Pustadia Civis Capiti...
 Bismine Venia...
 laud...
 korigat...
 exam...
 Ex...
 Cantor...
 unquam...
 lorum...
 radom...
 ato...
 S. Cunct...
 niga...
 manom...
 life...
 capi...
 Tara...

Anno 1672
 Joh. Pustadia Civis
 Petrus Pustadia

Sl. (Fig.) 3.

gov primjer slijede autori S. Hathvani i B. Hacquet, no nakon sedamdeset godina J. B. Lalanque u svojoj značajnoj monografiji opet je primijenio arhaičan oblik TOPLIKA, a u hrvatskom prijevodu te knjige TOPLICE.

Najmjerodavniji pokazatelji službenog geografskog nazivlja su onodobni toponimski leksikoni. U latinskom rječniku »Repertorium locorum...« iz god. 1808. na str. 687. upisano je: TOPLIKA vel TOPLICEVARAŽDINSKE, a na str. 717. VARASDINSKETOPLICE cr. vide TOPLIKA.²⁰

Slične podatke nalazimo nakon pola stoljeća u hrvatskom rječniku, »Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije«,²¹ na str. 432. i opet na str. 448, gdje uz TOPLICE stoji i VARAŽDINSKETOPLICE. Navedeno dokazuje da je već početkom stoljeća bio usvojen toponimski leksik prethodnih stoljeća i da je ovo vjekovno nasljeđe ostalo u trajnoj upotrebi.

A sada da vidimo njihovu primjenu u stručnim, publicističkim i književnim radovima toga vremena.

Budući da ovakvi rječnici sadrže reprezentativne onomastičke oblike i da predstavljaju svojevrstu jezičnu normu, moglo bi se očekivati da će izvršiti utjecaj na sve vrste pisanih informacija.

U radovima pisaca medicinskih monografija⁹ o kupalištu na njemačkom jeziku redovito dolaze sintagmatski oblici s odrednicom »Varaždinske«. Slična traganja za najpogodnijim onotoponimskim rječnikom uočeni su i na području hrvatskoga književnog jezika. Iako je atribut geografske pripadnosti »Varaždinske« zastupljen u djelima hrvatskih književnika i publicista već od prve polovice XIX. st., ime Varaždinske Toplice nije našlo svoje mjesto u prvoj, i to dokumentirano pisanoj monografiji na hrvatskom jeziku, već joj je bio namijenjen naslov: »Sumporne Toplice kraj Varaždina u Hrvatskoj«.¹ Da se u ovom slučaju ne radi samo o doslovnom prijevodu prethodne Rakovčeve knjige »Die Schwefeltherme Toplice bei Warasdin«,⁹ nego da je to prvenstveno pitanje principijelnog stava autora i izdavača ove monografije prema lokalnoj toponimiji, najbolje svjedoči dosljedno ponavljanje toponima TOPLICE, a u proširenom obliku TOPLICE KRAJ VARAŽDINA. Takvo opredjeljenje u skladu je doduše s tadašnjim službenim imenom mjesta i općine, ali ne i s citiranim rječnicima.

I tako se, eto, dogodilo da je svijetu već početkom XVIII. st. ovo kupališno mjesto predstavljeno suvremenim imenom, dok se u nas još u narednom tragalo za najpogodnijim onotoponimom i s nepravom se zapostavilo njegovo istoiznačno stoljetno narodno ime.

Sjeni Nikole Filipovića Jalkovečkog dugujemo zahvalnost za spoznaju da je službeno zemljopisno ime VARAŽDINSKE TOPLICE preuzeto iz višestoljetnog narodnog rječnika i da ono, prema tome, nije nastalo tek administrativnom mjerom u XIX. stoljeću.

ZAKLJUČAK

Predočeni pregled razvoja onotoponima pokazuje veliku raznolikost grafičkih likova i potvrđuje da su se oni mijenjali u toku vremena pod utjecajem društveno-ekonomskih i političkih prilika. Sve bismo ih mogli svesti u dvije morfološke skupine: jednostavni narodni, latinizirani, germanizirani i mađarizirani oblici te latinske, germanske, mađarske i hrvatske sintagme s odrednicom »varaždinske«.

U srednjem vijeku prevladavalo je izvorno narodno ime TOPLICA, ali se već u XVI. st. javlja sintagma THOPLYCZA THERMAE kao potvrda kupališne funkcije mjesta. Najveća toponimska diferencijacija postoji u XVII. st., kada su učestale latinske i hrvatske sintagme. Njihova primjena utvrđena je u stručnim i u publicističkim radovima već od početka XVIII. st., dok su istodobno kaptolska administracija i toplička općina zadržale tradicionalno posjedovno ime TOPLICE. Kartografski izvori pokazuju da je tradicionalno ime TOPLICE, ili u latiniziranom obliku TOPLIKA, zadržano sve do početka XIX. st. Ali kako su u regionalnim, vojnotopografskim i političkim kartama od početka XIX. st. zastupljeni sintagmatski oblici, potvrđena je pretpostavka da su na oblikovanje i evoluciju toga toponima djelovale upravno-političke i vojne vlasti. Autori povijesnih karata preuzeli su iz postojeće kartografske građe tradicionalne jednostavne oblike TOPLICE ili TOPLIKA.

Arhivska dokumentacija dokazuje da je narodno ime VARAŽDINSKE TOPLICE bilo u primjeni još od početka XVII. st., a toponimski leksikoni potvrđuju da je ono preuzeto iz vjekovnog toponimskog rječnika.

Nakon što je provedena teritorijalno-politička reorganizacija Županije varaždinske, prema kojoj su Toplice ušle u sastav kotara Novi Marof, te nakon osnivanja Katastarske općine Varaždinske Toplice, i stara je općina promijenila naslov u »Upravna općina Varaždinske Toplice« sa sjedištem u istoimenome mjestu, a takvo ime preuzima i kupališna uprava.

Iz svega navedenog proizlazi da su na evolucijski proces ovog onotoponima djelovala ova tri utjecajna faktora: djelatnost Varaždinskog generalata, razvoj upravne vlasti Županije i pravno-ekonomski interesi vlasnika kupališta.

LITERATURA

1. Tkalčić, I. K.: Sumporne Toplice kraj Varaždina u Hrvatskoj, tis. K. Albrehta, Zagreb 1869.
2. Majer, A.: Iasi, vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, sv. XVI, 1935.
3. Dobronić, L.: Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkog kaptola prema izvorima XIII i XIV stoljeća, JAZU, Rad knj. 286, Zagreb 1952.
4. Tkalčić, I. K.: Izprave XV vijeka iz »Crvene knjige« zagrebačkog kaptola, Starine XI, JAZU, 1879.
5. Filipan, B.: Pet stoljeća narodne prosvjete i školstva u Varaždinskim Toplicama, Školske novine, Zagreb 1980.

6. Filipan, B.: Prilog istraživanju razvoja srednjovjekovnog kupališta u Varaždinskim Toplicama, *Acta medicorum*, 7:727, Varaždin 1981.
7. Adamček, J., Kampuš, I.: Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Zagreb 1976.
8. Bojničić, I.: Iz Varaždinskih Toplica VII vijeka, *Vjesnik Kr. hrv. slav. dalm. zem. arhiva*, god. VII, sv. 3 i 4, Zagreb 1915.
9. Iveković, H., Peroš, R.: Mineralne i termalne vode SR Hrvatske.
10. Hajduk, S., Luetić, A.: Povijest naselja i razvoj belneološko-medicinske djelatnosti u Varaždinskim Toplicama, Varaždinske Toplice, 1981.
11. Adamček, J.: Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980.
12. *Medicinska enciklopedija*, JLZ, 1965. (sv. 10).
13. *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 5, JLZ, Zagreb, 1962, st. 226.
14. Marković, M.: Razvoj prometa i prometnica na području sjeverne Hrvatske kroz studij starijih i novijih geografskih karata, *Acta historico-economica Iugoslaviae*, Zagreb 1978.
15. Janković, J.: Pabirci po povijesti županije varaždinske, tiskara S. Platzer, Varaždin 1898.
16. Čabrian J.: Pregled povijesti Varaždinskih Toplica, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, god. 15, br. 5, Zagreb 1966.
17. Čabrian, J.: O razvoju zdravstvene službe u Varaždinskim Toplicama, P. O., iz Zagorski kalendar 1963, str. 67.
18. Barle, J.: Nekoji prilozi za povijest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 12, Zagreb 1912.
19. Marković, M.: Kartografska zbirka Arhiva Hrvatske, *Arhivski vjesnik VII—VIII*, Zagreb 1965, str. 373—388.
20. *Repertorium locorum objektorum que in XII tabulis Mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae . . .*, Budae 1808.
21. Sabljar, V.: *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacie, Hervatske i Slavonije*, Zagreb 1866.

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE PLACE-NAME
VARAŽDINSKE TOPLICE

This survey of the development of the place-name Varaždinske Toplice shows that this toponym has had a great variety of orthographic forms which were susceptible to change over time due to social, political and economic circumstances. All these forms can be classified in one of two morphological groupings: *simple vernacular* — latinized, germanized and Hungarianized forms; and German, Hungarian and Croatian *syntagms* with the modifier »Varaždinske«.

In the Middle Ages, the original vernacular name TOPLICA was prevalent, but by the sixteenth century the syntagm THOPLYCZA THERMAE had appeared, confirming that the place was used as a spa. The greatest toponymic differentiation existed in the seventeenth century when Latin and Croatian syntagms became more frequent. They appear in technical literature and other publications is by the beginning of the eighteenth century, while at the same time both the Chapter administration and the Municipality of Toplice retained the traditionally accepted name TOPLICE. Cartographic sources indicate that the traditional name TOPLICE, or its latinized form TOPLIKA, had persisted even to the end of the nineteenth century. However, the fact that the regional military-topographic and political maps, from the early nineteenth century onwards, contain the syntagmatic forms confirms the hypothesis that the formation and evolution of this toponym was influenced by the activities of the administrative-political and military authorities. The authors of historical maps selected the simple traditional form TOPLICE or TOPLIKA from existing cartographic materials.

Archival records show that the vernacular name VARAŽDINSKE TOPLICE was in use by the beginning of the seventeenth century, while lexicons of toponyms confirm that it was taken from the centuries-old toponymic vocabulary.

After the territorial and political reorganization of the County of Varaždin, whereby Toplice was included as a constituent part in the District of Novi Marof, and after the formation of the Cadastral Division of Varaždinske Toplice, the existing municipality also chan-

ged its name to the Administrative Municipality of Varaždinske Toplice, with its headquarters located in the same place. This name was also adopted by the spa management.

It is therefore clear that the evolutionary process of this place-name was influenced by three significant factors: the activities of the Generalate of Varaždin, the development of the administrative power of the County and the legal and economic interests of the spa owners.